

TAMPEREEN KAUPUNKISEUTU

Tampereen kaupunkiseudun varhaiskasvatuksen seutuvertailu 2019, tiivis analyysi

Tampereen kaupunkiseudun varhaiskasvatuksen seutuvertailun laadinnalla on jo pitkät perinteet. Vertailua uudistettiin vuotta 2017 varten siten, että se laajeni kattamaan varhaiskasvatuspalveluiden järjestämiseen ja toimintaan liittyviä tietoja. Samalla kustannusvertailuosuuden painoarvo pieneni. Vertailun tavoitteena on tarjota helposti hyödynnettävä yhteenveto kaupunkiseudun kuntien varhaiskasvatuksen keskeisistä tunnusluvuista ja kehitystrendeistä. Vertailussa on mukana sekä toiminnallisia että taloudellisia tunnuslukuja.

Tämän tausta-analyysin tarkoituksena on antaa lisätietoa taulukoiden ja tunnuslukujen tulkintaa ja niiden merkitysten arvioimista varten. Alla oleva tiivis analyysi on teemoitettu alaotsikoiden mukaisesti ja lopussa on osio, jossa kunnat ovat arvioineet tuloksia omasta näkökulmastaan.

Asiakkaat ja osallistumisaste

Vuonna 2019 kaupunkiseudulla oli yhteensä noin 20 000 1-5-vuotiasta lasta. Lukumäärä on ollut laskussa ja vuodesta 2014 määrä on vähentynyt noin 2300 lapsella. Ikäluokkien koon perusteella on nähtävissä, että tämä kehitys tulee jatkumaan lähivuosina, jollei hyvin voimakas muuttoliike tai syntyvyyden kasvu kata pienentyneitä ikäluokkia.

Varhaiskasvatuksen osallistumisaste kertoo, kuinka iso osuus ikäluokasta on mukana kunnan järjestämissä varhaiskasvatuspalveluissa. Osallistumisasteen vaihteluväli osuu 77 prosentin (Lempäälä) - 88 prosentin (Vesilahti) välille. Seudun keskimääräinen osallistumisaste on 83 prosenttia. 1-5-vuotiaiden lasten osallistumisaste on ollut tasaisessa nousussa viimeisen kolmen vuoden aikana. Se on noussut 79 prosentista 83 prosenttiin. 5-vuotiaiden lasten osallistumisaste on noussut viimeisen kolmen vuoden kuluessa 6 prosenttiyksikköä ja vuoden 2019 lopussa se oli seudulla keskimäärin 89 prosenttia. Osallistumisasteeseen vaikuttavat monet tekijät kuten vanhempien työllisyys ja palveluiden saavutettavuus.

Julkinen ja yksityinen palvelutuotanto

Kunnat vastaavat lakisääteisten varhaiskasvatuspalveluiden järjestämisestä ja rahoittamisesta. Kunnan lisäksi myös yksityiset toimijat voivat toimia varhaiskasvatuspalveluiden tuottajina. Tällaisia yksityisiä toimijoita ovat palvelusetelijärjestelmään kuuluvat yksityiset päiväkodit tai kerhot ja yksityisen hoidon tuella toimivat yksityiset perhepäivähoitajat tai yksityiset päiväkodit. Lisäksi kunnat ostavat joitain hoitopaikkoja yksityisiltä päiväkodeilta. Viime vuonna keskimäärin 77 prosenttia varhaiskasvatuspalveluista on kuntien itse tuottamia ja loput yksityisten tuottamia. Vuodessa yksityisen palvelutuotannon osuus kasvoi 2 prosenttiyksiköllä. Yksityisen palvelutuotannon osuudet vaihtelevat 2 prosentista (Vesilahti) 27 prosenttiin (Kangasala).

Palvelusetelipäiväkodeissa olevien asiakkaiden määrä on kasvanut vahvasti palvelusetelijärjestelmän käyttöönoton jälkeen vuonna 2013. Joulukuussa 2019 palvelusetelipäiväkodeissa oli noin 2600 lasta. Palvelusetelijärjestelmä mahdollistaa, että asiakkaat voivat hakeutua kaupunkiseudun alueella toisella paikkakunnalla sijaitsevaan palvelusetelipäiväkotiin. Vuoden lopussa noin 7 prosenttia palveluseteli-asiakkaista oli varhaiskasvatuspalveluiden piirissä kotipaikkakuntansa ulkopuolella.

TAMPEREEN KAUPUNKISEUTU

Tehostettu ja erityinen tuki sekä kasvun ja oppimisen tuki

Tehostetun ja erityisen tuen lasten sekä kasvun ja oppimisen tukea tarvitsevien lasten osuus vaihtelee kaupunkiseudulla kunnittain. Edellä mainittuun määrittelyyn on sisällytetty lapset, joiden varhaiskasvatukseen on osoitettu lisäresursseja (esim. ryhmäavustaja tai ryhmän pienentäminen). Vähiten em. tukea saavia lapsia on Vesilahdella (2,5 prosenttia) ja eniten Pirkkalassa (6,4 prosenttia). Kuntien keskiarvo on 4,7 prosenttia.

On nähtävissä, ettei näin suuri vaihtelu selity eri kunnissa asuvien varhaiskasvatuksessa olevien lasten erilaisilla tarpeilla, vaan kunnilla on toisistaan eroavat tavat ja kriteerit tehostetun ja erityisen tuen tai kasvun ja oppimisen tuen järjestämiselle. Kaupunkiseudun kuntien olisi hedelmällistä arvioida tuen järjestämisen muotoja ja kriteerejä ja kehittää omia toimintatapojaan arvioinnin perusteella. Sama huomio on tehty vuosien 2017 ja 2018 tulkinnoissa.

Henkilöstö

Kaupunkiseudulla päiväkotien henkilöstörakenne muodostuu siten, että lastenhoitajien osuus on 59 prosenttia, sosionomien koulutuksella työskentelevien varhaiskasvatuksen opettajien 11 prosenttia ja varhaiskasvatuksen opettajien osuus 30 prosenttia. Lastenhoitajien osuus vaihtelee kunnittain 63 prosentista (Orivesi ja Vesilahti) 46 prosenttiin (Kangasala).

Uuden varhaiskasvatuslain mukaan vuoden 2030 alusta lukien kasvatus-, opetus- ja hoitotehtävissä toimivasta henkilöstöstä vähintään kahdella kolmasosalla tulee olla varhaiskasvatuksen opettajan tai sosionomin kelpoisuus, josta vähintään puolella varhaiskasvatuksen opettajan kelpoisuus. Muulla henkilöllä tulee olla vähintään varhaiskasvatuksen lastenhoitajan kelpoisuus.

Nykyisellä henkilöstörakenteella seudulla tarvitaan vähintään noin 80 varhaiskasvatuksen opettajaa ja vähintään noin 510 varhaiskasvatuksen sosionomia tai opettajaa lisää. Tällöin lastenhoitajien tarve vähenisi noin 590 työntekijällä, mikä vastaa noin 40 prosenttia nykyisten lastenhoitajien määrästä.

Kustannukset

Seutuvertailussa esitetään varhaiskasvatuksen kustannukset laskennallista lasta kohden tai ikävakioitua toteutunutta hoitopäivää kohden. Kustannuksia on kerätty siten, että kunnat toimittavat tiedot mahdollisimman yhteneväisin periaattein. Parhaiten vertailukelpoisia kustannuksia ovat henkilöstökulut, koska ne muodostuvat pääosin varsin samankaltaisista eristä. Ateria-, kiinteistö-, puhtaus- ja muiden kustannusten vertailussa on hyvä muistaa, että kunnat järjestävät näitä palveluita toisistaan poikkeavilla tavoilla. Lisäksi kunnilla on erilaisia vyörytysperiaatteita, jotka vaikuttavat varhaiskasvatukseen kohdistuviin kustannuksiin.

Varhaiskasvatuksen kustannukset laskennallista lasta kohden vaihtelivat kunnittain noin 10 400 euron (Nokia) ja noin 13 500 euron (Pirkkala) välillä. Seudun keskiarvo on noin 11 100 euroa. Henkilöstökuulujen vaihteluväli oli 6 200 euron (Tampere) ja 7 700 euron (Pirkkala) välillä. Ikävakioituneen toteutuneen hoitopäivän hinnan vaihteluväli on 54 eurosta 71 euroon päivältä. Keskimääräinen asiakasmaksutulo lasta kohden kuukaudessa vaihteli 112 euron (Orivesi) ja 153 euron (Pirkkala) välillä keskiarvon ollessa 130 euroa. Vuonna 2018 keskiarvo oli 120 euroa.

TAMPEREEN KAUPUNKISEUTU

Perhepäivähoidon osuus varhaiskasvatuksesta vaihtelee jonkin verran kunnittain. Keskiarvoisesti kuntien järjestämistä varhaiskasvatuspalveluista 2 prosenttia tuotetaan perhepäivähoidossa vaihteluvälin ollessa 11 prosentin (Orivesi) ja 1 prosentin (Tampere ja Kangasala) välillä painottuen muiden kuntien osalta haitarin alarajaan. Perhepäivähoidon järjestämiskustannuksissa on kunnittain suuria eroja, jotka voivat johtua esimerkiksi matalasta täyttöasteesta tai palvelun järjestämismallista. Palvelumuodon merkitys varhaiskasvatuksen kokonaiskustannuksiin on Orivettä lukuun ottamatta hyvin vähäinen.

Lasten ja kasvattajien väliseen suhdeluvun tai käyttöasteen seurantaan on sovittu palattavan vuoden 2020 vertailussa.

Kuntakohtaiset huomiot

Kangasalla varhaiskasvatusikäisten lasten määrä on edelleen 2019 lievästi laskenut. 1-5-vuotiaiden osallistumisaste varhaiskasvatuspalveluihin on 83 prosenttia eli seudun keskitasoa. Kunnallisia varhaiskasvatuspalveluita käytti 73 prosenttia ja yksityisiä palveluita 27 prosenttia. Kangasalla yksityisiä perhepäivähoitajia on noin 35, joka näkyy yksityisen hoidon tuen käytön osuudessa (7 prosenttia). Palveluseteliyksiköiden määrä on kasvanut edelleen myös Kangasalla, mikä näkyy palvelusetelimäärien kasvussa. Varhaiskasvatuksen kokonaiskustannukset ovat seudun keskiarvoa. Päiväkotihoidon päivän hinta on hieman alle seudun keskiarvon. Perhepäivähoidon hinta sen sijaan hiukan seudun keskiarvoa korkeampi. Varhaiskasvatuksen henkilöstöstä lastenhoitajia on päiväkodeissa 46 % ja uuden lain mukaan lastenhoitajien määrä tulee olla 33 %. Uusi varhaiskasvatuslaki lisää tarvetta edelleen varhaiskasvatuksen opettajan tehtävään kelpoisten työntekijöiden määrälle tulevaisuudessa. Vuonna 2019 varhaiskasvatuksen opettajia oli henkilöstöstä 54 prosenttia (luvussa mukana tällä hetkellä sosamk-tutkinnolla olevat opettajat) kun vuonna 2030 luvun täytyy olla 66 prosenttia.

Lempäälässä varhaiskasvatuspalveluiden piirissä olevien lasten määrässä jatkuu hienoinen laskutrendi. Sama kehityssuunta on nähtävissä koko seudun luvuissa. 1-5 -vuotiaiden osallistumisaste on edelleen seudun matalin, ollen nyt 77 prosenttia. Alhaisempi osallistumisaste johtuu osaltaan kotihoidontuen käytön osuudesta, joka puolestaan on seudun korkeimpia 22 prosentilla. 5-vuotiaiden osallistumisaste varhaiskasvatukseen on Lempäälässä kasvanut 5% vuoteen 2018 nähden, ollen nyt 86 prosenttia.

Kunnallisen varhaiskasvatuksen piirissä Lempäälässä on 81 prosenttia ja yksityisten palveluiden piirissä 19 prosenttia asiakasta. Yksityisen palvelutuotannon osuus ja erityisesti palvelusetelin käyttö on muutamassa vuodessa kasvanut voimakkaasti. Vuoden 2019 lopulla palvelusetelin piirissä oli 138 asiakasta.

Varhaiskasvatuksen kokonaiskustannukset ovat hieman seudun keskiarvon yläpuolella, pois lukien perhepäivähoidon kokonaiskustannukset, jotka ovat seudun keskiarvoa alhaisemmat. Kokonaiskustannusten nousu selittyy pääasiallisesti henkilöstömenojen kasvulla.

Nokiella varhaiskasvatuspalveluiden piirissä olevien, 1-5 -vuotiaiden lasten määrä on ollut laskussa viime vuosien ajan, ollen (2019) 1819 lasta. Vastaava ilmiö on nähtävissä koko Tampereen kaupunki-seudulla. Osallistumisaste palveluihin korkea, ollen alle 3- vuotiaiden lasten kohdalla 54 prosenttia ja yli 3- vuotiaiden kohdalla 91 prosenttia. Varhaiskasvatuspalveluiden piirissä olevista lapsista kunnallisia palveluita käyttää 78 prosenttia ja yksityisiä palveluita 22 prosenttia.

TAMPEREEN KAUPUNKISEUTU

Kunnallisessa palvelutuotannossa 58 prosenttia lapsista on sijoitettu päiväkotiin ja 4 prosenttia perhepäivähoitoon. Yksityisten palveluiden piirissä olevista lapsista 14 prosenttia on päiväkodeissa ja 7 prosenttia perhepäivähoidossa. Kotihoidon tuella on 16 % lapsista.

Lapsikohtaiset kustannukset (päiväkoti ja perhepäivähoito) Nokialla oli vuoden 2019 tietojen perusteella seutukunnan edullisimmat. Kunnallisen perhepäivähoidon lapsikohtainen kustannus sen sijaan Nokialla on seutukunnan kallein. Tämä johtuu varakotijärjestelmästä (oma päiväkotiryhmä), jossa kaikkien perhepäivähoidossa olevien lasten varahoito aina järjestetään. Sen sijaan kunnallinen päiväkotitoiminta, jossa on 1054 lasta, on seutukunnan edullisinta ollen 798 euroa/ lapsi/ kuukausi.

Varhaiskasvatuksen henkilöstöstä Nokialla 49 prosenttia työskentelee varhaiskasvatuksen opettajan tehtävässä (131 työntekijää), 50 prosenttia varhaiskasvatuksen lastenhoitajan tehtävässä (144 työntekijää). Uusi varhaiskasvatuslaki asettaa tarpeen lisätä varhaiskasvatuksen opettajan tehtävään kelpoisten työntekijöiden määrää tulevaisuudessa.

Orivedellä varhaiskasvatusikäisten lasten määrä on vähentynyt viidessä vuodessa 90 lapsella; vuonna 2014 oli 1–5-vuotiaita 489 ja vuonna 2019 enää 399. Määrää havainnollistaa ehkä parhaiten se, että kesällä 2020 lakkautetussa Wanhan Aseman päiväkodissa ja kesällä 2021 lakkautettavissa Aseman ja Holman päiväkodeissa on yhteensä 94 paikkaa. Osallistumisaste varhaiskasvatuspalveluihin (80 %) on hieman seudun keskiarvon (83 %) alapuolella ja ainoana seudun kunnista laskenut vuoden takaisesta. Huomionarvoista on myös se, että 5-vuotiaiden osallistumisaste (77 %) jää selkeästi alle seudullisen keskiarvon (95 %). Kotihoidon tuen käytön osuus on puolestaan 22 prosenttia, jolla jaetaan seudun korkein osuus yhdessä Lempäälän kanssa. Vaikka perhepäivähoitajien määrä on vähentynyt, perhepäivähoidon osuus (11 %) on selkeästi seudun keskiarvoa (2 %) korkeampi.

Yksityisen varhaiskasvatuksen osuus (5 %) on selvästi alle seudullisen keskiarvon (23 %). Tilanne tulee kuitenkin muuttumaan vuonna 2021, kun Orivedellä otetaan käyttöön yksityisen varhaiskasvatuksen palveluseteli ja avataan yksityinen 4-ryhmäinen päiväkoti.

Varhaiskasvatuksen lapsikohtaiset kokonaiskustannukset ovat vuoden 2019 tietojen perusteella Tampereen kaupunkiseudun toiseksi korkeimmat Pirkkalan jälkeen. Erityisesti muut kustannukset (mm. tarvike-, tavara-, tietotekniikka- ja koulutuskustannukset sekä toimialan hallinnon, lautakuntatyön, varhaiskasvatuksen johdon ja hallinnon vyörytyserien kustannukset) olivat korkeat verrattuina muihin kuntiin. Seudullisen keskiarvon ylittivät myös henkilöstökulut ja puhtaanapitokustannukset. Sen sijaan tila- ja ateriakustannukset olivat selkeästi muita kuntia alhaisempia.

Pirkkalassa varhaiskasvatuksen osallistumisaste on pysynyt seudun keskiarvossa eli se on yli kolmevuotiaiden osalta 89 %. Alle kolmevuotiaiden osallistumisaste 54 % on hieman yli seudullisen keskiarvon, joka on 52 %. Varhaiskasvatusikäisten lasten määrä on Pirkkalassakin edelleen vähentynyt, mutta korkeana pysynyt osallistumisaste on lisännyt ja turvannut varhaiskasvatuspalveluiden kysyntää.

Yksityisen varhaiskasvatuksen osuus Pirkkalassa on seutukunnan suurimpia, vaikka se 2018 vuoden tasosta (27 %) on hieman laskenutkin (25 %). Vuonna 2019 palvelusetelituotannossa lapsimäärä oli 26 lasta vähemmän kuin edellisellä vuonna. Pirkkalassa kasvun ja oppimisen tukea saavien lasten osuus on 6,4 % ja se on seutukunnan korkein. Tukea saavien lasten osuudessa on edelleen noin prosenttiyksikön verran pudotusta vuoteen 2018.

TAMPEREEN KAUPUNKISEUTU

Palveluiden kustannukset ovat seudun keskiarvon yläpuolella kaikilla osa-alueilla, myös henkilöstökulujen osalta. Henkilöstön kustannuksia selittää osaltaan se, että kunnan päiväkodeissa on Kangasalan jälkeen seudun koulutetuimmat kasvattajat, kun varhaiskasvatuksen sosionomien ja opettajien osuus on 52% seudun keskiarvon ollessa 41 prosenttia. Myös perhepäivähoidossa on korkeammat henkilöstökulut kuin muissa seudun kunnissa lukuun ottamatta Nokiaa. Eroa perhepäivähoidon kustannuksiin aiheuttaa mm. erilaiset toimintakäytänteet ja palkkausmallit. Perhepäivähoidon osuus varhaiskasvatuksen palveluista on Pirkkalassa vain 4 %. Keskimääräiset asiakasmaksutulot ovat Pirkkalassa yhä seutukunnan korkeimmat. Lapsikohtaisten kustannusten nousu pysyttelee seudun keskiarvon tuntumassa jääden hieman sen alle.

Tampereella varhaiskasvatusikäisten lasten määrä on edelleen laskenut, mutta varhaiskasvatuksen osallistumisaste on kasvanut. Tähän on myötävaikuttanut Tampereen positiivinen työllisyyskehitys vuonna 2019. Alle 3-vuotiaiden ikäluokista hieman yli puolet osallistuvat varhaiskasvatukseen, ja 5-vuotiaiden osallistumisaste 96 % ylittää EU-tavoitteen. Varhaiskasvatusikäisiä lapsista 75% osallistui varhaiskasvatukseen päiväkodeissa.

Lasten määrä on edelleen kasvanut palvelusetelituotannossa, jossa lapsia on noin 150 enemmän kuin edellisenä vuonna. Tämä ei ole kuitenkaan supistanut kunnallista palvelutuotantoa, johtuen varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten määrän kasvusta. Kunnallisen ja yksityisen toiminnan suhde pysyi lähes ennallaan vuoteen 2018 verrattuna. Kunnallisen toiminnan osuus oli 76 % ja yksityisen toiminnan 24 %.

Varhaiskasvatuksen lapsikohtaiset kustannukset ovat Tampereella seudullista keskitasoa. Henkilöstökulut laskennallista lasta kohden kasvoivat maltillisesti ja olivat selvästi alle seudun keskitason. Tätä selittää päiväkotien lapsiryhmien henkilöstörakenne ja ryhmien käyttöasteen kasvu. Vastaavasti rakennuksiin liittyvät kustannukset kasvoivat edelliseen vuoteen verrattuna huomattavasti.

Ylöjärven varhaiskasvatuksessa lasten määrä on edelleen laskenut. Vuonna 2019 varhaiskasvatuksessa oli 100 lasta vähemmän kuin edellisvuonna. Osallistumisaste 1-5 -vuotiaiden osalta on viimeisten vuosien aikana kasvanut, vuonna 2019 osallistumisaste oli 83 %. Vuonna 2019 asiakkaista käytti kunnallisen varhaiskasvatuksen palveluja 79 prosenttia ja yksityisen varhaiskasvatuksen palveluja 21 prosenttia. Kunnallisten perhepäivähoitajien määrä on vähentynyt ja vastaavasti palvelusetelipäiväkodeissa olevien lasten määrä on lisääntynyt 194 lapsella vuodesta 2015.

Varhaiskasvatuspalvelujen tuottamisen kustannukset ovat seudullisesti verrattuna Ylöjärvellä alhaiset, erityisesti henkilöstökulut ja ateria- ja puhtaanapitopalvelujen kustannukset ovat alhaiset verrattuna seudun muihin kuntiin. Henkilöstökulujen osalta selittävänä tekijänä on muun muassa lapsiryhmien henkilöstörakenne. Ylöjärvellä lapsiryhmissä työskentelee pääsääntöisesti tällä hetkellä yksi varhaiskasvatuksen opettaja ja kaksi varhaiskasvatuksen lastenhoitajaa. Varhaiskasvatuksen opettajien määrää lisätään varhaiskasvatuksessa vuosittain.

Vesilahden varhaiskasvatuksessa lasten määrä on edelleen laskenut. Varhaiskasvatukseen osallistuu 88 % 1-5-vuotiaista lapsista ja 98 % 5-vuotiaista lapsista. Kunnallisen varhaiskasvatuksen osuus on 98 %. Yksityistä varhaiskasvatusta tarjotaan perhepäivähoitona yksityisen hoidon tuen ja kuntalisän avulla.

Tehostetun ja erityisen tuen lapsia on Vesilahdessa (2,5 %). Seutukunnan keskiarvo on 4,9 %. Vesilahdessa työskentelee yksi varhaiskasvatuksen erityisopettaja 203 lasta kohden.

TAMPEREEN KAUPUNKISEUTU

Varhaiskasvatuksen kustannukset laskennallista lasta kohden ovat seutukunnan toiseksi alhaisimmat. Keskimääräiset hoitopäivät / lapsi ovat seudun pienimmät. Keskimääräinen lapsikohtainen asiakasmaksumtulo on hieman seutukunnan keskiarvon yläpuolella. Perhepäivähoidon laskennalliset kustannukset lasta kohden ovat seutukunnan alhaisimmat johtuen käyttöasteista ja toiminta- ja palkkausmalleista.

Rekrytoinneissa tulee kiinnittää huomiota kasvatus-, opetus- ja hoitohenkilökunnan koulutustaustaan. Varhaiskasvatuksen sosionomien ja opettajien määrää tulee lisätä.

Tvt- laitteiden määrä lasta kohden on Vesilahdessa 0,02 (seudun keskiarvo 0,19). Tvt- laitteita tulee suunnitelmallisesti lisätä lähivuosina.